

Motion till riksdagen 2023/24:684

av **Katarina Luhr m.fl. (MP)**

Nationell bostadsstiftelse för att motverka hemlöshet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta ett nationellt ansvar för att minska hemlösheten och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tillförlitlig statistik som tydligt visar på hur situationen för hemlösa utvecklas över tid och att statistiken bör tas fram med tätare mellanrum, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att inrätta en nationell bostadsstiftelse och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att under Statens bostadsomvandling inrätta en styrgrupp med representanter från Socialstyrelsen, Boverket, Kommunsverige, idéburna bostadsaktörer, Fastighetsägarna och Sveriges allmännyttan för att inleda ett arbete med att inrätta en nationell bostadsstiftelse, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Då den finska nationella bostadsstiftelsen ”Y-stiftelsen” ofta lyfts som ett av de viktigare inslagen i den finska politiken mot hemlöshet anser vi att Sverige ska utreda möjligheten att inrätta en nationell bostadsstiftelse med ett liknande koncept. I Finland drivs stiftelsen av en samling olika aktörer i samverkan och vi vill därför inrätta en styrgrupp under Statens bostadsomvandling med representanter från Socialstyrelsen, Boverket, kommunsverige, idéburna bostadsaktörer, Fastighetsägarna och Sveriges allmännyttan för att tillsammans driva detta arbete framåt.

Ett tryggt boende är en av grunderna för ett fungerande liv. Den främsta orsaken till hemlöshet är brist på bostäder, i synnerhet hyreslägenheter med rimliga hyror som människor med låga inkomster kan betala. Dock kommer rapporter om att fler

människor än förr vräks och att utmaningarna med social och strukturell hemlöshet har ökat. Det handlar inte sällan om människor med psykisk ohälsa eller missbruk, ofta i kombination, men även om människor som lever i ekonomisk utsatthet, med svag förankring på arbetsmarknaden, som inte själva kan ordna sitt boende och därför hamnar i en hemlöshetssituation. Samtidigt visar forskning att ju längre tid du är i en hemlös situation, desto större risk är det att utveckla problem med missbruk och psykisk ohälsa.

Uppgifter om omfattningen av hemlösheten i Sverige undersöks av Socialstyrelsen med sex års mellanrum. Den senaste publicerade kartläggningen gjordes 2017. Socialstyrelsen kom då fram till att drygt 33 250 personer levde i hemlöshet. Mer än hälften av personerna hade varit i hemlöshet i minst ett år och en av tio hade varit hemlös i mer än 10 år. Av de hemlösa befann sig drygt 5 900 personer i en akut hemlöshetssituation.

Socialstyrelsens senaste mätning skedde under en vecka år 2017. Då räknades dock bara de vuxna som var föremål för någon sorts insats av socialtjänst, myndigheter eller ideella organisationer just den veckan in, samtidigt som bara 80 procent av landets socialtjänstförvaltningar besvarade enkäten. Flera grupper, som barn, papperslösa, asylsökande och EU-migranter, uteslöts helt. Med stor sannolikhet var alltså siffran mycket högre och har med stor sannolikhet växt sedan dess.

Under 2023 kartlägger Socialstyrelsen hemlösheten, på ett delvis nytt sätt. Kartläggningen är ett av uppdragen i regeringens nationella strategi för att motverka hemlöshet 2022–2026. Resultaten redovisas den 1 februari 2024. Det är dock en utmaning för den framåtsyftande styrningen att statistiken för hemlöshet inte följs med tätare intervall, speciellt i tider när både en pandemi och ett svårt ekonomiskt läge kan ha gett stora förändringar i antalet hemlösa personer på relativt kort tid. Vi anser därför att det framåt finns ett stort behov av tillförlitlig statistik som tydligt visar på hur situationen för hemlösa utvecklas över tid och att statistiken bör tas fram med tätare mellanrum.

I Sverige, men även internationellt, är det svårt att hitta studier som skattar den totala kostnaden för hemlöshet. Boverket uppskattade 2015 kommunernas kostnader för boendelösningar för personer utanför den ordinarie bostadsmarknaden till omkring 5,3 miljarder kronor per år, eller 240 000 kronor per person. Boverket poängterar samtidigt att det finns andra kostnader som uppstår till följd av och i samband med hemlöshet, men att dessa inte är med i deras beräkning. Det kan vara kommunens kostnader för bidrag den betalar, eller kostnader för socialtjänst och sjukvård. En del boendekostnader bärs dessutom av frivilligorganisationer. Det är dock av vikt att framhålla att den största kostnaden kanske ändå läggs på den enskilde hemlösa. Det finns studier som visar på svårigheten att komma tillbaka till en sund ekonomi efter att man hamnat i hemlöshet och Socialstyrelsen redogör i rapporten "Förebygga och motverka hemlöshet" att personer som en gång blivit avhysta har mycket svårt att komma in på bostadsmarknaden igen.

Idag har kommuner och ideella föreningar ett stort ansvar för att personer i hemlöshet ska få tak över huvudet men vi ser att staten har en viktig roll att spela, inte minst genom den nationella hemlöshetsstrategin, där bland annat metoden Bostad först ges en viktig roll i arbetet.

Sverige har en högre andel hemlösa än våra grannländer Norge, Danmark och Finland enligt en rapport från Nordisk välfärd år 2018. Hemlösheten i Norge och Finland minskar men inte i Sverige och Danmark, vilket kan bero på flera orsaker. Både Norge och Finland har haft hög bostadsbyggnadstakt jämfört med befolkningsökningen, men de har även varit mer uthålliga i sina nationella hemlöshetsstrategier än Sverige

och Danmark. Dessutom har Finland haft en god effekt av sin nationella bostadsstiftelse, Y-stiftelsen.

Y-stiftelsen är en bostadssocial verksamhet som grundades 1985 och en central aktör i den finska strategin mot hemlöshet. Stiftelsen är politiskt och religiöst obunden. Den grundläggande idén med dess verksamhet var och är att förvärva mindre hyreslägenheter för enskilda hemlösa från det befintliga bostadsbeståndet på den öppna marknaden (eller bygga i egen regi). I dag är stiftelsen den fjärde största hyresvärden i Finland. Stiftelsen äger drygt 18 500 lägenheter och verkar i fler än 50 finska städer och kommuner.

Enligt stiftelsens stadgar är dess grundläggande uppgift att ”stödja hälso- och sjukvårdstjänster genom att anordna bostäder som matchar mänsklig värdighet för människor med behov av bostäder och att kunna leva självständigt eller nästan självständigt”. För att leva upp till denna målsättning köper och bygger stiftelsen hyresbostäder för hyresgäster med speciella behov, samt genomför utvecklingsprojekt i syfte att skapa hållbara bostadslösningar för samma grupper. Under alla år som stiftelsen varit aktiv har verksamheten varit vanliga hyreslägenheter. Stiftelsen bygger inte vandrarhem eller skapar tillfälliga lösningar för hemlösa.

Stiftelsen bygger inte på välgörenhet och den är inte heller finansierad av donationer. Istället söker stiftelsen finansiering från en rad olika källor – statliga, privata och ideella.

Y-stiftelsen erbjuder två olika typer av hyreslägenheter. Den ena, s.k. M2-Kodit-hem, är bostäder med låga hyror riktade till grupper som har svårt att hitta en egen bostad. Den andra kallas för Y-Kodit-hem och är anpassade för särskilda grupper. Därutöver utvecklar och hyr Y-stiftelsen också ut hela stödboenden. Detta är bostadshus avsedda för särskilda grupper som har egen personal. Totalt finns det cirka 1 000 lägenheter i denna kategori. För att finansiera byggnationen av dessa enheter kan Y-stiftelsen ansöka om statligt garanterade räntestödslån och investeringsbidrag (ARA-bidrag och lån).

Grundfinansieringen av Y-stiftelsen kommer från tre olika håll: den finska staten, Veikkaus Oy, Finlands motsvarighet till Svenska spel, och de kommuner som samarbetar med Y-stiftelsen lokalt. Låg ränta ges av staten, och stiftelsen har också tillgång till förmånliga banklån. Som ideell organisation har stiftelsen rätt till statliga investeringar och lån för byggande av allmännyttiga bostäder inom ramen för ARA, Finlands statliga bostadsfinansierings- och utvecklingscenter. När Y-stiftelsen bygger bostäder riktade till personer med särskilda behov kan dessa lån täcka upp till 50 procent av byggkostnaderna. En annan viktig finansiär har varit statliga STEA, Social- och hälsoorganisationernas understödscentral. STEA har som uppdrag att förmedla statliga bidrag till organisationer och stiftelser som ägnar sig åt sociala frågor och hälsofrågor i Finland. STEA har beviljat medel till Y-stiftelsen både för att köpa spridda bostäder för hemlösa och till olika utvecklingsprojekt.

Det finska arbetet mot hemlöshet utvärderades för några år sedan av en internationell utvärderingsgrupp. Forskarna konstaterade att Finland tycktes ha uppnått ett trendbrott i utvecklingen av hemlösheten. Dels anses det bero på att det skett ett skifte i hemlöshetsarbetet där många aktörer samverkat, dels har miljöministeriet arbetat med en nationell strategi som har finansierat olika bygg- och bostadsprojekt i kommunerna och därigenom minskat bostadsbristen.

En studie från Herriot-Watt University i Storbritannien från 2012 visade att Y-stiftelsen varit särskilt framgångsrik i fråga om att motverka segregation, genom att sprida ut lägenheterna till hemlösa på många olika bostadsområden i städerna.

Enligt egen utsago från Y-stiftelsen har Finland lyckats väl med att bekämpa hemlöshet och Y-stiftelsen har en stor del i den minskande hemlösheten. Hemlösheten i Finland har minskat i flera decennier. Enligt utomstående bedömare från den så kallade Housing First-rörelsen beror detta i hög grad på framgångsrika långsiktiga hemlöshetsprogram, samt gemensamma ansträngningar från olika parter i samhället. Från och med 2008 ersattes härbärgen och vandrarhem med permanenta boendelösningar. Y-stiftelsens kunder har egna hyreskontrakt, men har samtidigt tillgång till supportpersonal vid behov.

Då Y-stiftelsen under många år lyfts fram som en av de viktigaste delarna av Finlands minskande hemlöshet anser vi att Sverige bör undersöka möjligheterna till att ta efter detta goda exempel. Vi anser därför att möjligheterna för en nationell bostadsstiftelse ska utredas och att det i arbetet med detta ska inrättas en styrgrupp under Statens bostadsomvandling med representanter från Socialstyrelsen, Boverket, kommunsverige, idéburna bostadsaktörer, Fastighetsägarna och Sveriges allmännyttan för att driva detta arbete framåt.

Katarina Luhr (MP)

Linus Lakso (MP)

Elin Söderberg (MP)

Emma Nohrén (MP)

Ulrika Westerlund (MP)